

Teshuva, Tefillah, and Tzedak in the Age of Social Media
Class #1, Drisha Institute Elul 2022

“I’m Sorry, *hit send.*” - Apologies through Communications Technology and Social Media

Rabbi Jonathan Ziring: jziring@migdalthatorah.org

- *Based on chapter in my upcoming sefer.*
- *The first four sources provide background for the concept of teshuva, repentance, and the role of apologies in repenting for interpersonal sins. What do you think the nature is of this requirement?*

1. משנה יומא פרק ח

תשובה מכפרת על עבירות קלות על עשה ועל לא תעשה ועל החמורות הוא תולה עד שיבא יום הכפורים וכפר: האומר אחטא ואשוב אחטא ואשוב אין מספיקין בידו לעשות תשובה אחטא ויום הכפורים מכפר אין יום הכפורים מכפר עבירות שבין אדם למקום יום הכפורים מכפר עבירות שבין אדם לחבירו אין יום הכפורים מכפר עד שירצה חברו

Repentance itself atones for minor transgressions, for both positive mitzvot and negative mitzvot. And repentance places punishment for severe transgressions in abeyance until Yom Kippur comes and completely atones for the transgression. With regard to one who says: I will sin and then I will repent, I will sin and I will repent, Heaven does not provide him the opportunity to repent, and he will remain a sinner all his days. With regard to one who says: I will sin and Yom Kippur will atone for my sins, Yom Kippur does not atone for his sins. Furthermore, for transgressions between a person and God, Yom Kippur atones; however, for transgressions between a person and another, Yom Kippur does not atone until he appeases the other person. (Koren translation)

2. רמב"ם הלכות תשובה פרק ב הלכה ב-ג

ומה היא התשובה הוא שיעזוב החוטא חטאו ויסירו ממחשבתו ויגמור בלבו שלא יעשהו עוד שנאמר יעזוב רשע דרכו וגו', וכן יתנחם על שעבר שנאמר כי אחרי שובי נחמתי, ויעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם שנאמר ולא נאמר עוד אלהינו למעשה דינינו וגו', וצריך להתודות בשפתיו ולומר עניינות אלו שגמר בלבו. כל המתודה בדברים ולא גמר בלבו לעזוב הרי זה דומה לטובל ושרץ בידו שאין הטבילה מועלת לו עד שישליך השרץ, וכן הוא אומר ומודה ועוזב ירוחם, וצריך לפרוט את החטא שנאמר אנא חטא העם הזה חטאה גדולה ויעשו להם אלהי זהב.

What is repentance? The sinner shall cease sinning, and remove sin from his thoughts, and wholeheartedly conclude not to revert back to it, even as it is said: "Let the wicked forsake his way" (Is. 55:7); so, too, shall he be remorseful on what was past, even as it is said: "Surely after that I was turned, I repented" (Jer. 31. 19). In addition thereto he should take to witness Him Who knoweth all secrets that forever he will not turn to repeat that sin again, according to what it is said: "Say unto Him... neither will we call any more the work of our hands our gods" (Hos. 14.3–4). It is, moreover, essential that his confession shall be by spoken words of his lips, and all that which he concluded in his heart shall be formed in speech.

He who confesses by speech but has not his heart's consent to abandon his erstwhile conduct, behold him, he is like one taking an immersion of purification and in his grasp is an impure creeping thing, when he knows the immersion to be of no value till he cast away the impure creeping thing. Even so it is advised to do, saying: "But whoso confesseth and forsaketh them shall obtain mercy" (Pro. 28. 13). In confessing to God, it is obligatory to name the sin, even as it is said: "Oh, this people have sinned a great sin, and have made them a god of gold" (Ex. 32.31).

3. תלמוד בבלי מסכת יומא דף פז עמוד א

אמר רבי יצחק: כל המקניט את חבירו, אפילו בדברים - צריך לפייסו, שנאמר בני אם ערבת לרעך תקעת לזר כפיך נוקשת באמרי פיך... עשה זאת אפוא בני והנצל כי באת בכף רעך לך התרפס ורהב רעך. אם ממון יש בידך - התר לו פסת יד, ואם לאו - הרבה עליו ריעים. (ואמר) +מסורת הש"ס: [אמר] + רב חסדא: וצריך לפייסו בשלש שורות של שלשה בני אדם, שנאמר ישר על אנשים ויאמר חטאתי וישר העויתי ולא שוה לי. (ואמר) +מסורת הש"ס: [אמר] + רבי יוסי בר חנינא: כל המבקש מטו מחבירו אל יבקש ממנו יותר משלש פעמים, שנאמר אנא שא נא... ועתה שא נא ואם מת - מביא עשרה בני אדם, ומעמידן על קברו, ואומר: חטאתי לה' אלהי ישראל ולפלוגי שחבלתי בו.

Rabbi Yitzhak said: One who angers his friend, even only verbally, must appease him, as it is stated: “My son, if you have become a guarantor for your neighbor, if you have struck your hands for a

stranger, you are snared by the words of your mouth...Do this now, my son, and deliver yourself, seeing you have come into the hand of your neighbor. Go, humble yourself [*hitrapes*] and urge [*rehav*] your neighbor” (Proverbs 6:1–3). This should be understood as follows: If you have money that you owe him, open the palm of [*hater pisat*] your hand to your neighbor and pay the money that you owe; and if not, if you have sinned against him verbally, increase [*harbe*] friends for him, i.e., send many people as your messengers to ask him for forgiveness.

Rav Hisda said: And one must appease the one he has insulted with three rows of three people, as it is stated: “He comes [*yashor*] before men, and says: I have sinned, and perverted that which was right, and it profited me not” (Job 33:27). Rav Hisda interprets the word *yashor* as related to the word *shura*, row. The verse mentions sin three times: I have sinned, and perverted, and it profited me not. This implies that one should make three rows before the person from whom he is asking forgiveness.

Rabbi Yosei bar Hanina said: Anyone who asks forgiveness of his friend should not ask more than three times, as it is stated: “Please, please forgive the transgression of your brothers and their sin, for they did evil to you. And now, please forgive” (Genesis 50:17). The verse uses the word please three times, which shows that one need not ask more than three times, after which the insulted friend must be appeased and forgive.

4. תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת יומא פרק ה

שמואל אמר ההן דחטא על חבריה צריך מימר ליה סרחית עלך ואין קבלי' הא טבאות ואין לא מייתי בני נש ומפייס ליה קומיהון

Shemuel says that one who has sinned against his friend must say to him “I have wronged you.” If he accepts, good. If not, [the sinner] must bring ten people to appease him in front of them...And if he died, he must go to his grave.

- See the two conceptual models for the requirement to apologize in the two positions outlined in 5. Do they think that apologies are **result/goal oriented** or **process oriented**? What legal consequence does this have? Sources 6-7 provide some halachic positions on the topic.

5. עין יעקב ויפה מראה על הירושלמי

<p>עליו מאשר חטא לחבירו, אפילו לא הקניטו אלא בדברים. וכשהולך לפייסו על קברו, יוליך עמו עשרה אנשים, ויאמר בפניהם חטאתי לה' ולפלוני זה שפשעתי לו, והם ישיבו לו מותר לך מחול לך. עד כאן.</p> <p>ולא מצאתי הכרח למה שאמר שצריך שהעולב ילך מעצמו, דכיון דסוף סוף הולך לפייסו, מה לי כך או כך מאחר שהעולב מתפייס בכך, ואפילו אם העולב מתפייס מבלי שילך העולם אצלו כלל שפיר דמי, ומה צורך לבושה ובזיון לכפר עליו, מאחר שהעולב מוחל לו בלאו הכי, דברידיה תליא מילתא.</p> <p>ואין קבליה, הא ט בני נש ומפייס לי דכתיב (איוב לג:) יעשה שורה של ז וישר העויתי ולא י עליה הכתוב אומר מעבר בשחת וחזי צריך מפייסותיה סרחי</p>	<p>צריך מימר ליה סרחית עלך. כתב בעל עין יעקב: מכאן נראה שהוא מנהג של טעות מה שנוהגין בזמננו, אם יחטא איש לאיש והקניטו בדברים, נכנס ביניהם אמצעי עושה שלום ומדבר עם העולב שירצה לקבל פיוס העולב, ואחר זאת ההקדמה יבא העולב לבקש מחילה ממנו. ואין זו כוונת שמואל, אלא שהעולב ילך מעצמו לפני העולב ויאמר לו סרחית עלך, ואם לא קבלו, אז יביא אנשים עמו וחוזר לחלות פניו בפניהם שימחול לו, וכן יורה דקדוק לשון שמואל, ועוד יגיד עליו רעו, שאמר ואי מיית צריך למיזל על קבריהו וכו'. וראוי שנאמר שההליכה לפני החי והמת אין בהן הקדמת הידיעה, רק שהעולב ילך מעצמו לפייס העולב, וזאת הבושה והבזיון הם לכפר</p>
---	---

Ein Yaakov: From here it seems that it is a mistaken custom that many in our days observe, that if someone sins against another and provokes him with words, an intermediary peacemaker enters between them and speaks with the offended one to mollify him to accept the appeasement of the offender. After this introduction, the offender comes to ask for forgiveness from him. This is not intent of Shemuel. Rather, the offender should go himself before the offended and say, “I have wronged you.” If he does not accept, then he may bring people with him to entreat his favor in front of them to forgive him. A precise reading of Shemuel’s language indicates this, as the corresponding line indicates: “And if he died, he must go to his grave”...Rather the offender must go himself to appease the offended, and this embarrassment and degradation will atone for him for sinning against his friend.

Yifei Mareh: I have found nothing necessitating that which he says, that the offender must go himself; in the end he goes to appease him, so what difference does it make? Either way, the victim is mollified. And

even if the offended were to be appeased without the offender ever going to him at all, that would be fine. What need is there for embarrassment and degradation to atone for him, once the offended has forgiven him anyways? For it depends on [the victim].

6. משנה ברורה סימן תרו ס"ק ב

(ב) לפייסו - ונכון שילך בעצמו אליו ולא ישלח תחלה אמצעי שירצה לקבל פיוסים ואם קשה עליו לילך בעצמו תחלה או שיודע שיותר קרוב הפיוס ע"י איש אמצעי שיתווך ביניהם יכול לעשות ע"י אמצעי:

7. שו"ת יחיה דעת חלק ה סימן מד

שאלה: מי שחטא לחבירו והעליבו בדברים, וכעת ניחם על מעשיו, ורוצה להתפייס עמו לקראת יום הכפורים, אך הוא מתבייש ללכת אליו בעצמו לבקש את סליחתו, האם יכול לשלוח לו דברי פיוס בכתב, או על ידי שליח, או חייב ללכת אליו בעצמו ולבקש ממנו מחילה?

...בסיכום: מי שחטא כלפי חבירו, עליו ללכת לפייסו בעצמו ולא על ידי שליח, או על ידי מכתב, ומכל מקום הכל לפי הענין, שאם הדבר ידוע שהנעלב נוח לרצות, עדיף שילך אליו בכבודו ובעצמו לפייסו, ורק אם הוא קשה לרצות, וחושב שיותר יהיה נוח לו להתפייס אם ישלח אליו איש מכובד מידידיו שירצהו תחלה, יעשה כן, ולאחר מכן יבוא אחריו וימלא את דבריו בבקשת מחילה כדת. ונסלח לו. ונסיים בדברי הגאון רבי יוסף חיים בספר בן איש חי (פרשת וילך אות ו'), שחייב גדול מוטל על כל אדם לבקש מחילה בערב יום הכפורים מאביו ואמו, על כל מה שחטא להם ופגע בכבודם, ומי שאינו עושה כן נקרא חוטא, ומזלזל בכבוד אביו ואמו, שאם בין אדם לחבירו חייבו חז"ל לבקש מחילה קודם יום הכפורים, כל שכן מאביו ואמו שכמעט אין אדם ניצול מחטא זה בכל יום. ומכל מקום אם הבן שוטה ולא ביקש מהם מחילה, או שהיה אנוס, ימחלו לו שלא בפניו, שיאמרו בפניהם בפירוש: הרי אנו מוחלים לבננו פלוני על כל מה שחטא לנו במשך כל ימות השנה ולא יענש חס ושלום בסיבתינו. וכן הבעל והאשה ימחלו זה לזה על כל אשר חטאו אחד כלפי השני במשך כל השנה ודברו בכעסם דברים אשר לא כן. וכן כל תלמיד שיש לו רב בעירו יבקש ממנו מחילה קודם יום הכפורים. ע"כ. ודבריו נכוחים למבין וישרים למוצאי דעת. ובפרקי רבי אליעזר (פרק מו), איתא, שהשטן שבכל ימות השנה מקטרג על ישראל, ביום הכפורים מלמד על ישראל סניגוריא, ואומר יש לך עם אחד בארץ שהם דומים למלאכי השרת, מה מלאכי השרת נקיים, אף ישראל כן, מה המלאכים שלום ביניהם, אף ישראל כן, וכו'. והקדוש ברוך הוא שומע עדותו ומכפר עליהם. ישמע חכם ויוסף לקח.

- *Turning from law to psychology, what light can psychology shed on the halachic dispute, and what light can the halachic dispute shed on these psychological insights?*

8. Sherry Turkle, *Alone Together: Why We Expect More from Technology and Less from Each Other*, (Basic Books, 2011)

[These apologies] are more like confessions because a real apology has to deal more directly with the person you have wronged. Maria, the thirty-three-year-old financial analyst who said that the intensity of Second Life could be exhausting, does not like it when people try "to make things right" by e-mail. She thinks apologies must be made in person... When people confess on the computer, they think they have done their job and now it is up to others to respond. But I think if you have hurt me, why should it be my job to come tell you that it is all right?" Recall sixteen-year-old Audrey's derisive account of an online apology: "It's cheap. It's easy. All you have to do is type 'I'm sorry.'"... Sydney, twenty-three, a first-year law student, takes exception: "Saying you are sorry as your status . . . that is not an apology. That is saying 'I'm sorry' to Facebook."...

The elements of an apology are meant to lay the psychological groundwork for healing—and this means healing both for the person who has been offended and for the person who has offended. First, you have to know you have offended, you have to acknowledge the offense to the injured party, and you have to ask what you can do to make things right.

Technology makes it easy to blur the line between confession and apology, easy to lose sight of what an apology is, not only because online spaces offer themselves as "cheap" alternatives to confronting other people but because we may come to the challenge of an apology already feeling disconnected from other people. In that state, we forget that what we do affects others.

[Turkle notes that this is not only true statements made on Facebook on the like that are not directed to the person hurt. Technology allows even "direct" encounters to be shallower, affecting the effectiveness of apologies. She notes that many feel that it is impersonal as one does not hear the voice of the one speaking. Furthermore, by text, tone of voice is lost, leaving open the possibility that a seemingly sincere apologies were delivered sarcastically.]

The other agrees: "It's harder to say 'Sorry' than text it, and if you're the one receiving the apology, you know it's hard for the person to say 'Sorry.' But that is what helps you forgive the person—that they're saying it in person, that they actually have the guts to actually want to apologize." In essence, both young women are saying that forgiveness follows from the experience of empathy. You see someone is unhappy for having hurt you. You feel sure that you are standing together with them. When we live a large part of our personal lives online, these complex empathetic transactions become more elusive. We get used to getting less.

9. Sherry Turkle, *Reclaiming Conversation* (Random House LLC, 2015)

Not of this happens with "I'm sorry," *hit send*. At the moment of remorse, you export the feeling rather than allowing a moment of insight. You displace an inner conflict without processing it; you send the feeling off on its way. A face-to-face apology is an occasion to practice empathic skills. If you are the penitent, you are called upon to out your self in someone else's shoes. And if you are the person receiving the apology, you, too are asked to see things from the other side so that you can move toward empathy. In a digital connection, you can sidestep all this. So a lot is at stake when we move away from face-to-face apologies. (p. 62)

- *Lastly, we will turn to another angle of apologies during the Yom Kippur season. Does this change the way you think about the issue?*

10. ספר אור זרוע ח"ב – הלכות יום הכיפורים סימן רעז (וכן נמצא בטור או"ח תרו)

[א] ערב יום הכיפורי' מנהג לטבול ולבקש מחילה כל מי שחטא לחבירו כדאשכחן ברב דאזל לגבי ההוא טבחה במעלי יומא דכפורי וגבי ר' חנינא תריסר מעלי יומא דכיפורי והראיה שטובלין מדאמר במדרש ר' תנחומא סוף פרשת ואתחנן שמע ישראל וגו' רבנין אמרי אבל ביוה"כ שהן נקיים כמלאכים אומרים אותו בפרהסיא ואמרי' בפדר"א בפרק מ"ו ראה סמאל שלא מצא חטא בישראל ביוה"כ ואמר לפני הקב"ה רבש"ע יש לך עם אחד בארץ כמלאכי השרת מה מלאכי השרת יחופי רגל אף ישראל כן ביוה"כ מה מלאכי השרת אין להם קפצין אף ישראל כן עומדים על רגליהם ביוה"כ מה מה"ש אינם אוכלים ושותים אף ישראל כן ביוה"כ מה מה"ש נקיים כן ישראל נקיים מכל חטא ביוה"כ מה מה"ש שלום ביניהם כן ישראל שלום ביניהם ביוה"כ והקב"ה שומע עדות מפי קטיגור שלהם ומכפר על המזבח ועל המקדש ועל הכהנים ועל כל הקהל מקטן ועד גדול. ומדקאמר שישראל נקיים דהיינו שטבול [ש"מ] שכן מנהג בישראל לטבול בעיוה"כ ומיכן כמו כן סמך לאותן שעומדים ביוה"כ כל היום ומדקאמר שיש לישראל שלום ביניהם ביוה"כ ש"מ שכך הוא רגילות ומנהג ביוה"כ לכל מי שחטא לחבירו שמבקש ממנו מחילה בעיוה"כ ויהיה כל יוה"כ שלום ביניהם דומיא דמלאכי השרת.

On the eve of Yom Kippur, the custom is to immerse and for anyone who sinned against his friend to ask for forgiveness... [He goes on to invoke the following passage in Pirkei D'Rabbi Eliezer]

11. פרקי דרבי אליעזר פרק מז

גורלו של הקב"ה קרבן עולה וגורלו של עזאזל שער חטאת, וכל עונותיהם של ישראל עליו, שנאמר "ונשא השעיר עליו את כל עונותם", ראה סמאל שלא נמצא בהם חטא ביום הכיפורים אמר לפניו רבונו של עולם יש לך עם אחד בארץ כמלאכי השרת בשמים: מה מלאכי השרת אין להם קפצין כן ישראל עומדים על רגליהם ביום הכיפורים. מה מלאכי ישראל אין להם אכילה ושתיה כן ישראל אין להם אכילה ושתיה ביום הכיפורים. מה מלאכי השרת שלום מתווך ביניהם כן ישראל שלום מתווך ביניהם ביום הכיפורים. והקב"ה שומע עתירותן של ישראל מן הקטיגור שלהם ומכפר על המזבח ועל הכהנים ועל כל עם הקהל למגדול ועד קטן, שנאמר "וכפר את מקדש הקדש."

The lot for the Holy One, blessed be He, was the offering of a burnt offering, and the lot for Azazel was the goat as a sin offering, for all the iniquities of Israel were upon it, as it is said, "And the goat shall bear upon him all their iniquities" ([Lev. 16:22](#)). Sammael saw that sin was not to be found among them on the Day of Atonement. He said before the Holy One, blessed be He: Sovereign of all the universe ! Thou hast one people like the ministering angels who are in heaven. Just as the ministering angels || have bare feet, so have the Israelites bare feet on the Day of Atonement. Just as the ministering angels have neither food nor drink, so the Israelites have neither food nor drink on the Day of Atonement. Just as the ministering angels have no joints, in like wise the Israelites stand upon their feet. Just as the ministering angels have peace obtaining amongst them, so the Israelites have peace obtaining amongst them on the Day of Atonement. Just as the ministering angels are innocent of all sin on the Day of Atonement, so are the Israelites innocent of all sin on the Day of Atonement. The Holy One, blessed be He, hears the prayers of Israel rather than (the charges brought by) their accuser, and He makes atonement for the altar, and for the sanctuary, and for the priests, and for all the people of the congregation both great and small, as it is said, "And he shall make atonement for the holy place" ([Lev. 16:16](#)).